

BO‘LAJAK O‘QITUVCHILARNING MA’NAVIY TARBIYASI VA KASBIY KOMPETENSIYALARINI RIVOJLANTIRISH MASALALARI

Sobirova Zebo Jahongir qizi
Farg`ona Davlat Universiteti
pedagogika nazariyasi va tarixi
mutaxassisligi magistranti,
Ilmiy rahbar: PhD Sh.O.Ibragimova

Annotatsiya. Mazkur tadqiqotda bo‘lajak o‘qituvchilarning ma’naviy tarbiyasi hamda kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirishning nazariy-metodologik asoslari tahlil qilingan. Ta’lim tizimida kompetensiyaviy yondashuvning mazmun-mohiyati, uning pedagogik faoliyat samaradorligini ta’minlashdagi o‘rni yoritilgan. Shuningdek, bo‘lajak pedagoglarda kasbiy kompetensiyalarni shakllantirishda zamonaviy pedagogik texnologiyalar, interfaol metodlar, reflektiv faoliyat va amaliyotga yo‘naltirilgan ta’limning ahamiyati asoslangan. Tadqiqot natijalarida ma’naviy tarbiya va kasbiy kompetensiyalar o‘rtasidagi uzviy bog‘liqlik ochib berilib, pedagogik ta’lim tizimida bo‘lajak o‘qituvchilarning har tomonlama barkamol shaxs sifatida shakllanishiga xizmat qiluvchi amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Abstract. This study analyzes the theoretical and methodological foundations of developing the spiritual and moral education as well as professional competencies of prospective teachers. The essence of the competency-based approach in the education system and its role in ensuring the effectiveness of pedagogical activity are highlighted. Furthermore, the importance of modern pedagogical technologies, interactive teaching methods, reflective practice, and practice-oriented education in the formation of professional competencies among future teachers is substantiated. The research findings reveal the close interrelationship between spiritual and moral education and professional competencies, and practical recommendations are developed to support the formation of prospective teachers as comprehensively developed and well-rounded individuals within the system of pedagogical education.

Аннотация. В данном исследовании проанализированы теоретико-методологические основы развития духовно-нравственного воспитания и профессиональных компетенций будущих учителей. Раскрыты сущность компетентного подхода в системе образования и его роль в обеспечении эффективности педагогической деятельности. Обоснована значимость современных педагогических технологий, интерактивных методов обучения, рефлексивной деятельности и практико-ориентированного образования в формировании профессиональных компетенций будущих педагогов. Результаты исследования демонстрируют тесную взаимосвязь между духовно-

нравственным воспитанием и профессиональными компетенциями. На основе полученных данных разработаны практические рекомендации, направленные на формирование будущих учителей как всесторонне развитых и гармонично сформированных личностей в системе педагогического образования.

Kalit soʻzlar: boʻlajak oʻqituvchi, maʼnaviy tarbiya, kasbiy kompetensiya, kompetensiyaviy yondashuv, pedagogik faoliyat, reflektiv kompetensiya, innovatsion texnologiyalar, pedagogik mahorat, shaxsga yoʻnaltirilgan taʼlim, professional rivojlanish.

Keywords: prospective teacher, spiritual and moral education, professional competence, competency-based approach, pedagogical activity, reflective competence, innovative technologies, pedagogical mastery, learner-centered education, professional development.

Ключевые слова: будущий учитель, духовно-нравственное воспитание, профессиональная компетентность, компетентностный подход, педагогическая деятельность, рефлексивная компетентность, инновационные технологии, педагогическое мастерство, личностно-ориентированное образование, профессиональное развитие.

Kirish

Bugungi zamonaviy sharoitda taʼlim tizimining oldida turgan asosiy vazifalardan biri zamonaviy bilim va koʻnikmalarga ega, maʼnaviy jihatdan yetuk hamda kasbiy faoliyatni samarali amalga oshira oladigan pedagog kadrlarni tayyorlashdan iboratdir. Oʻzbekiston Respublikasida amalga oshirilayotgan taʼlim islohotlari ham aynan ushbu maqsadga xizmat qilmoqda. Xususan, Oʻzbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 29-apreldagi PF–5712-son Farmoni bilan tasdiqlangan “Oʻzbekiston Respublikasi Xalq taʼlimi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi”da zamonaviy fikrlaydigan, yuksak maʼnaviyatli va raqobatbardosh pedagoglarni tayyorlash ustuvor vazifa sifatida belgilangan.[1]

Bugungi kunda pedagog shaxsi jamiyatning intellektual va maʼnaviy taraqqiyotini taʼminlovchi asosiy omillardan biri sifatida eʼtirof etilmoqda. Shu sababli boʻlajak oʻqituvchilarning kasbiy tayyorgarligi bilan bir qatorda ularning maʼnaviy-axloqiy dunyoqarashini rivojlantirish ham dolzarb pedagogik muammolardan biri hisoblanadi. Chunki pedagogning maʼnaviy qadriyatlarini, axloqiy pozitsiyasi va kasbiy madaniyati taʼlim oluvchilar shaxsining shakllanishiga bevosita taʼsir koʻrsatadi.

Zamonaviy pedagogika fanida kompetensiyaviy yondashuv taʼlim sifatini oshirishning muhim omili sifatida qaraladi. Mazkur yondashuv talabalarning nazariy bilimlarni amaliy faoliyatda qoʻllash, mustaqil qaror qabul qilish, muammolarni hal etish va innovatsion fikrlash kompetensiyalarini rivojlantirishga qaratilgan. Shu

jihtadan bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy kompetensiyalari hamda ma'naviy tarbiyasini uyg'un holda shakllantirish masalasi alohida ilmiy ahamiyat kasb etadi.[7]

Tadqiqot metodologiyasi

Tadqiqot jarayonida pedagogika, psixologiya va ta'lim menejmenti sohalaridagi ilmiy manbalarni nazariy tahlil qilish, qiyosiy tahlil, tizimli yondashuv, umumlashtirish hamda interpretatsiya metodlaridan foydalanildi. Shuningdek, kompetensiyaviy yondashuv, shaxsga yo'naltirilgan ta'lim va reflektiv pedagogika konsepsiyalarining nazariy qoidalari tadqiqotning metodologik asosini tashkil etdi.

Bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirishga oid mahalliy va xorijiy olimlarning ilmiy qarashlari o'rganildi. Xususan, pedagogik kompetensiyaning tarkibiy komponentlari, kasbiy rivojlanish bosqichlari hamda ma'naviy tarbiyaning pedagogik faoliyatdagi o'rni yuzasidan mavjud ilmiy yondashuvlar tahlil qilindi.[4]

Natijalar va muhokama

Tahlillar shuni ko'rsatdiki, kasbiy kompetensiya pedagogik faoliyatni samarali amalga oshirish uchun zarur bo'lgan bilim, ko'nikma, malaka, tajriba va shaxsiy sifatlarning integrallashgan tizimidir. Zamonaviy pedagog nazariy bilimlarga ega bo'lish bilan bir qatorda ularni amaliyotda qo'llay olish, murakkab pedagogik vaziyatlarni hal etish, samarali muloqot olib borish hamda o'z faoliyatini muntazam takomillashtirib borish qobiliyatiga ega bo'lishi lozim.

Kasbiy kompetensiyaning tarkibiy tuzilmasi bir nechta muhim komponentlardan iborat. Jumladan, kommunikativ kompetensiya pedagogik muloqotni samarali tashkil etishni, axborot kompetensiyasi zamonaviy raqamli texnologiyalar va axborot resurslaridan oqilona foydalanishni, reflektiv kompetensiya o'z faoliyatini tahlil qilish va baholashni, ijtimoiy kompetensiya esa ijtimoiy munosabatlarni samarali tashkil etishni ta'minlaydi. Metodik kompetensiya esa ta'lim jarayonini ilmiy asosda loyihalashtirish va boshqarish imkonini beradi.[3]

Tadqiqot natijalari kompetensiyaviy yondashuv asosida tashkil etilgan ta'lim jarayonining bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy rivojlanishiga sezilarli ta'sir ko'rsatishini ko'rsatdi. Interfaol metodlar, muammoli ta'lim, loyihaviy faoliyat, keys-stadi texnologiyasi, amaliy mashg'ulotlar va pedagogik simulyatsiyalar talabalarning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirishda samarali vosita bo'lib xizmat qilmoqda. Ayniqsa, reflektiv faoliyat talabalarda o'z-o'zini baholash, o'z ustida ishlash va kasbiy o'sishni ta'minlovchi muhim mexanizm sifatida namoyon bo'ladi.

Tahlillar ma'naviy tarbiya va kasbiy kompetensiyalar o'rtasida mustahkam bog'liqlik mavjudligini ham ko'rsatdi. Ma'naviy tarbiya pedagogning kasbiy faoliyatiga axloqiy yo'nalish beradi, uning kasbiy qarorlarini insonparvarlik tamoyillari asosida qabul qilishiga xizmat qiladi. Ma'naviy jihtadan yetuk pedagog

o'quvchilarning nafaqat bilim olishiga, balki shaxs sifatida kamol topishiga ham ta'sir ko'rsatadi.

Ilmiy manbalar tahliliga ko'ra, bo'lajak o'qituvchilarning ma'naviy madaniyatini rivojlantirish ularning professional samaradorligi bilan bevosita bog'liqdir. Ma'naviy qadriyatlar pedagogik etika, pedagogik takt, kasbiy mas'uliyat va ijtimoiy faollikning shakllanishida muhim omil hisoblanadi. Shu bois kasbiy kompetensiyalarni rivojlantirish jarayoni ma'naviy-axloqiy tarbiya bilan uzviy bog'liq holda tashkil etilishi lozim.[6]

Tadqiqot davomida bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirishga xizmat qiluvchi quyidagi pedagogik shart-sharoitlar aniqlandi: zamonaviy pedagogik va raqamli texnologiyalarni integratsiyalashgan holda qo'llash; amaliyotga yo'naltirilgan ta'lim muhitini yaratish; mustaqil ta'lim va uzluksiz professional rivojlanishni qo'llab-quvvatlash; mentorlik tizimini takomillashtirish; reflektiv madaniyatni shakllantirish hamda kreativ va innovatsion fikrlashni rivojlantirish.

Bundan tashqari, kommunikativ qobiliyatlar, liderlik fazilatlar, motivatsion omillar va kreativ tafakkur kasbiy kompetensiyalar rivojlanishining muhim psixologik-pedagogik determinantlari sifatida namoyon bo'ldi. Interfaol hamkorlikka asoslangan ta'lim muhiti ushbu sifatlarning shakllanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatishi aniqlandi.

Xulosa

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, bo'lajak o'qituvchilarning ma'naviy tarbiyasi va kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish o'zaro bog'liq hamda bir-birini to'ldiruvchi jarayon hisoblanadi. Kasbiy kompetensiyalar pedagogning faoliyat samaradorligini ta'minlasa, ma'naviy tarbiya ushbu faoliyatning mazmuniy va axloqiy yo'nalishini belgilaydi. Shu sababli pedagogik ta'lim jarayonida kompetensiyaviy va ma'naviy-tarbiyaviy yondashuvlarning integratsiyasini ta'minlash zarur.[5]

Bo'lajak pedagoglarni tayyorlashda innovatsion texnologiyalar, interfaol metodlar, reflektiv faoliyat va amaliyotga yo'naltirilgan ta'limni keng joriy etish kasbiy kompetensiyalarni samarali rivojlantirish imkonini beradi. Shu bilan birga, ma'naviy-axloqiy qadriyatlarni shakllantirishga qaratilgan tizimli ishlar o'qituvchilarning professional madaniyati va ijtimoiy mas'uliyatini oshirishga xizmat qiladi.

Natijada, ta'lim tizimida mazkur jarayonlarning uyg'un tashkil etilishi zamonaviy bilim va ko'nikmalarga ega, ma'naviy yetuk, raqobatbardosh hamda yuqori malakali pedagog kadrlarni tayyorlashga imkon yaratadi. Bunday pedagoglar esa jamiyatning barqaror taraqqiyoti va yosh avlodning har tomonlama barkamol shaxs sifatida shakllanishida muhim rol o'ynaydi.

Adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev. “O‘zbekiston Respublikasi Xalq ta’limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi to‘g‘risida”gi 5712-son Farmoni.
2. Azizxo‘jayeva N.N. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. - Toshkent: Fan, 2014. - 192 b.
3. Boymurodov R. Pedagogik kompetentlik asoslari. - Toshkent: O‘qituvchi, 2018. - 156 b.
4. Egamberdiyeva N.M. Ijtimoiy pedagogika. - Toshkent: Fan va texnologiya, 2016. - 224 b.
5. Ishmuhamedov R.J. Innovatsion pedagogik texnologiyalar. - Toshkent: Iste’dod, 2017. - 180 b.
6. Musurmonova O. Ma’naviy tarbiya asoslari. - Toshkent: O‘zbekiston, 2015. – 160 b.
7. Tolipov O‘., Usmonboyeva M. Pedagogik texnologiyalarning nazariy va amaliy asoslari. - Toshkent: Fan, 2013. - 240 b.
8. Xoliqov A.A. Pedagogik mahorat. - Toshkent: Iqtisod-moliya, 2012. - 176 b.